

בענין כיבוד רבו ותלמיד חכם וזקן - שיעור 589

I. כללי הענין

- (א) מפני שיבה תקום - קימה לזקן מצות עשה מן התורה לקום מלוא קומתו מפני שהוא בן שבעים שנה ולא סגי בהידור (ויקרא י"ט - ל"ג) ואפילו אם הוא עם הארץ ובלבד שלא יהיה רשע (רמ"א רמ"ד - ה) ולדעת האר"י ז"ל מצות קימה מפני זקן הוא מגיל ששים
- (ב) מצות עשה לקום מלוא קומתו מפני כל תלמיד חכם אפילו שאינו זקן ואפילו שאינו רבו וגדר תלמיד חכם לענין קימה מפניו הוא שתורתו אומנתו דהיינו דכל שעה שפנוי ממלאכתו חוזר על דברי תורה ולומד תדיר נקרא תורתו אומנתו אם יודע לימוד (י"ד רמ"ג - ז) וצריך סתם אדם לקום מפניו (ספר ברכת נפתלי דף י"ד בשם רב אלישיב)
- (ג) תלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל שבהציבור (י"ד רמ"ג - ג) וכן אם הוא מזלזל ת"ח אחר וכן אם בעל מריבה שלא לשם שמים אין ראוי לעמוד מפניו (ערוך השלחן י"ד רמ"ד - י"ג)
- (ד) כ"ש לרבו יש מצות עשה לכבדם מהפסוק "את ה' אלקיך תירא" (דברים י - כ) לרבות ת"ח

II. כבוד רבו ומוראו - אין לך כבוד ככיבוד רבו ומורא כמוראו ואמרו חכמים מורא רבך כמורא שמים (טור רמ"ז)

- (א) דוקא לגבי רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו ושאר רבנים ומורים מחויב לכבדם כדין תלמיד חכם בקימה והידור (י"ד רמ"ז - ל וש"ך י"ג והגר"א ס"ח)
- (ב) בימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי במי שלמדו הפלפול רק במי שלמדו פסק הלכה (רמ"א ל בשם מהרי"ק)
- (ג) החיוב נלמדת מהפסוק "את ה' אלקיך תירא" לרבות תלמידי חכמים ורק לגבי רבי מובהק לענינים שנכתבו בסימן רמ"ב ואבאר
- (ד) אסור לתלמיד להחמיר בפני רבו בדבר שרבו פוסק בו להקל אלא אם כן נתחכם והוא שוה לרבו (ש"ך י"ד רמ"ז - ג מ"ב ס"ג - ו)
- (ה) מותר לומר על רבו בלשון נקיה שלא טעה אלא באותה שעה נשמט ממנו דבר זה (פתחי תשובה ז)
- (ו) אסור לתלמיד להורות הלכה בפני רבו וכשמזכיר שמועה בפניו אומר לו כך לימדתנו רבינו (רמ"א כ"ג)
- (ז) מותר לומר רבי מורי פלוני בשמו אפילו בפניו וראיה מיהושע שאמר למשה בפניו אדוני משה כלאם (רמ"א ט"ז ופתחי תשובה י) ודלא כהש"ך (כ"ד) דרק שלא בפניו מותר
- (ח) אין שואלים את הרב שאלה מיד כשנכנס לביהמ"ד כדי שתתישב דעתו עליו ואין שואלים את הרב אלא באותו ענין שהם עוסקים בו ואף בעוסקים באותו ענין לא ישאלנו אלא באותו ענין ממש כגון בהוצאה בשבת אין שואלין בעניני בישול (באר הגולה רמ"ז - כ"ו)
- (ט) כשיפטר מלפניו לא יחזיר לו אחוריו אלא נרתע לאחוריו ופניו לפני רבו (רמ"ז - ט"ז)
- (י) היה תלמיד במרחץ ואח"כ נכנס רבו אינו צריך לצאת (רמ"ז - ט"ז)
- (יא) ביציאה מפתח בית הכנסת אין צריך לכבדו שאין מצוה ביציאתו (חיי משה דף ק"ס) ויש חולקים
- (יב) קורע עליו ומתאבל עליו מקצת יום המיתה בחליצת מנעליו וכל דיני אבילות (רמ"ז - כ"ה)
- (יג) כל הדינים שנאמרו כאן ובשו"ע (רמ"ז) נאמרו דוקא לגבי רבו מובהק כנ"ל ועיין בחכמת אדם (כלל ק"ד - ה) וערוך השלחן (רמ"ז - כ"ה) שבזמן הזה אין לנו דין רבו מובהק כיון שלומדים מן הספרים משא"כ בזמנם שלמדו בעל פה רב מפי רב ורק אם למד בישיבתו שנים רבות שייך רבו מובהק
- (יד) אמנם כל תלמיד חכם שהוא מופלג בחכמה בדורו דהיינו שהוא גדול הדור דינו כרבו מובהק (רמ"ז - י)
- (טו) המנהג הוא שכל עיר בוחרת לה רב מובהק להורות והוא נחשב רב מובהק (ערוך

השלחן רמ"ז - כ"ח וחיי משה דף קס"ג

(טז) מעשה ברב אחד שפסק להקל באיסור דרבנן וחכם אחר ערער על הוראתו ונתנו תוכחה להחכם שביזה את הרב דכבוד ת"ח דאורייתא ואיסור זה שהקיל הוא רק איסור דרבנן (שערים מצויינים בהלכה דף י"ח)

III. חכם שאסר וחלה הוראתו ונתפשטה מותר לשאול לשני רק שיודיעוהו שאסר הראשון ואפילו כשהראשון חוזר ומודה לדבר אינו יכול להתיר דשויה חתיכה דאיסורא ואם השני גדול ממנו יש מחלוקת בדבר אמנם אם התיר הראשון יכול השני לאסור (ש"ך יו"ד רמ"ז סספו קילור צהנהגות - ח)

IV. כבוד לתלמיד חכם וזקנים מהשו"ע (רמ"ד) ומרב אלישיב במבקשי תורה

(א) מצות עשה לקום מפני כל חכם אפילו אינו זקן אלא יניק וחכים ואפילו אינו רבו רק שהוא גדול ממנו וראוי ללמוד ממנו (יו"ד רמ"ד - ח) ואפילו אינו בן י"ג שנים אלא שהוא מופלג בחכמה משאר העם (חיי אדם ס"ט - ח) והוא הדין שיבה דהיינו בן שבעים שנה אפילו הוא עם הארץ ובלבד שלא יהיה רשע (רמ"א שס) וגם זקן נכרי מהדרין אותו ונותנין לו יד לסומכו

(ב) שני חכמים ושני זקנים אין אחד צריך לקום מפני חבירו אלא יעשה לו הידור (רמ"ד - ח) ואפילו הרב לתלמידו עושה לו הידור קצת

(ג) בשעה שעוסקים בתורה ג"כ חייבים לעמוד בפני כל זקן ות"ח ובשעה שעוסקים בתפילה כגון בק"ש וברכותיה אם זה יפריע בכוונת התפילה פטור מלעמוד דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ואם לאו יש לעמוד חוץ מפסוק ראשון של ק"ש (רמ"ד - י"ח) בשם רב אלישיב

(ד) אין בעלי אומניות חייבים לעמוד בפני תלמיד חכם בשעה שעוסקים במלאכתם ואם הוא של אחרים אינו רשאים (רמ"ד - ה)

(ה) בפני אשת חבר מצוה לקום ואפילו לאחר מותו ואפשר הוי דאורייתא (ברכי יוסף קו"מ י"ז - ה)

(ו) ספק בן שבעים יש לקום מפני שהוא ספיקא דאורייתא

(ז) בכל דבר מצוה שאדם הולך ומתעסק בה יש לעמוד מפניו ולכן יש לעמוד בפני גומלי חסדים וחברי הצלה (ט"ז יו"ד שס"ח - ז)

(ח) מי שיודע מה שאמרה תורה מפני שיבה תקום או מפני ת"ח הרי הוא מקיים מצוה דאורייתא והנה שכרו רב ועצום שזוכה ליראת שמים כמו שכתב האר"י ז"ל (פלא יועץ ערך כבוד חכמים) ואע"ג שכתב הש"ך (רמ"ד - י"ח) דעכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב בית דין וצ"ע (כשם רב אלישיב)

(ט) לענין למסור מקומו ברכבת יש לדון אם חייבים בזה מצד הדין מ"מ יש לעשות כן עכ"פ בזקן וזקנה מכיון דהעולם נהגו כן אית בזה חשש חילול השם לענין ת"ח אם עוברים בפניו בשעה שהרכבת או הכוס עומד יש לעמוד בפניהם ובשעה שנוסע יש לעשות עכ"פ הידור

(י) השיעור שצריך לעמוד לזקן או ת"ח הוא מלא קומתו אבל חכם א"צ לעמוד מפני הזקן מלא קומתו אלא יקום מעט כדי להדרו כיון שהוא חכם יותר מהזקן אין לו להתבזות לקום מפני הזקן (חיי אדם כלל ס"ט - ד)

(יא) בבית הכסא ובבית המרחץ אין חיוב קימה בחדר שכולם עומדים ערומים שאסור ליתן שלום שם (רמ"ד - ד)

(יב) זקן ששומר תורה ומצות ומחנך את ילדיו בבתי ספר ובמוסדות שאין רוח חכמים נוחה מהם אם עושה כן מתוך ידיעה אין צריך לעמוד מפניו (ספר ברכת נפתלי דף י"ט) ואלו שאינם מתפללים ושאינם מניחין תפילין בכל יום אינו חייב לקום בפניו (שס)

(יג) תלמיד חכם צעיר שנכנס זקן לתוך ד' אמותיו יעשה לו הידור (רמ"ד - ז) אבל אם אינו יותר חכם מהזקן חייב לקום (ש"ך שס)

(יד) אינו ראוי לחכם שיטריח על הציבור לכוין לעבור לפנייהם שיעמדו מפניו אלא ילך לו בדרך קצרה כדי שלא ירבו לעמוד (רמ"ד - ו)

(טו) נראה שאם דרים בבית אחד או בחצר אחד לא שייך קימה מפניו רק בכואו מבית המדרש וכדומה (ערוך השלחן ר"מ - כ"ד) וצ"ע

נכנסים לעלונין שאותן אב"א אורי' ר' אליעזר ליפא ב"ר יעקב ארזכי ע"ה אלא אורת' האשה רחל ב"ר גרשון חנוך הסניף הכהן ע"ה ולעלונין שאותן האשה פ"ר"א בת ר' ח"ס אר"י ע"ה לכה"א ה'אברהם"ט